

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

ЛИННИК Сергій Олександрович

УДК 351:330.15

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ**

Спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

ХАРКІВ – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

- Науковий керівник –** кандидат економічних наук, професор
МОСТОВИЙ Григорій Іванович,
Національна академія державного управління при
Президентові України, професор кафедри економічної теорії
та історії економіки
- Офіційні опоненти:** доктор наук з державного управління, професор
МОРДВІНОВ Олександр Григорович,
Гуманітарний університет “Запорізький інститут державного
та муніципального управління”,
завідувач кафедри державного управління та
адміністративного менеджменту;
кандидат наук з державного управління, заслужений
працівник охорони здоров’я України
ГАМАН Петро Ілліч,
Черкаська обласна державна адміністрація,
заступник голови
- Провідна установа –** Науково-дослідний економічний інститут Міністерства
економіки України, відділ проблем економічної стратегії,
прогнозування та регулювання економіки, м. Київ

Захист відбудеться 22 вересня 2006 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.858.01 Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України за адресою: 61050, м. Харків, просп. Московський, 75, зал засідань (1 поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України за адресою: 61050, м. Харків, просп. Московський, 75.

Автореферат розісланий “21” серпня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Лебець В.С.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Прискорення соціально-економічного розвитку територій завдає значної шкоди навколишньому природному середовищу. Тому екологічні проблеми останнім часом у більшості розвинених країн світу суттєво загострюються. Їх вирішення на міжнародному рівні покликано забезпечити збалансованість соціально-економічного розвитку за умови збереження природно-ресурсного потенціалу і навколишнього природного середовища з метою задоволення потреб нинішніх і майбутніх поколінь. Подолання екологічної кризи як реальної загрози національній безпеці країн потребує визначення завдання захисту навколишнього середовища і раціонального природокористування як пріоритетного.

В Україні перехід до стратегії стійкого розвитку господарства має супроводжуватися удосконаленням внутрішньої і зовнішньої еколого-економічної політики, прийняттям ефективних рішень щодо національної безпеки держави. Екологізація суспільного життя на засадах сталого розвитку і науково обґрунтоване використання природних ресурсів лежать в основі сучасної екологічної концепції розвитку розвинених країн.

Удосконалення механізмів державного регулювання природокористування на територіальному рівні набуває особливої актуальності з огляду на загальну спрямованість стратегії розбудови держави. Його значущість зростає в умовах децентралізації управління та підвищення ролі управління економічним, соціальним і екологічним впорядкуванням територій. Саме на регіональному рівні можна співставити структуру і масштаби виробництва з структурою і обсягом інтегрального природоресурсного потенціалу, визначити пріоритети його використання.

Соціально-економічний прогрес і якість навколишнього середовища – це взаємопов'язані пріоритетні напрямки розвитку регіону, які доповнюють і підсилюють один одного. На цій інтегративній основі можна забезпечити адекватність інтересів економіки та екології при домінуванні екологічних критеріїв, вимог і показників. Перебудова суспільно-природних відносин на рівні регіону передбачає, насамперед, оцінку природоресурсного потенціалу, а також запровадження заходів щодо його ефективного і раціонального використання.

Представники української школи економістів-екологів, започаткованої Ю. Туницею ще у 70-і роки минулого століття, вказали на необхідність оцінювання результатів економічної діяльності за комплексним еколого-економічним критерієм ефективності з огляду на можливість взаємного трансформування економічного та екологічного ефектів у довгостроковому періоді. Про важливість наукового пошуку щодо удосконалення механізмів державного регулювання природокористування як системи свідчать численні праці: Б. Букринського, О. Веклича, С. Генсірука, Л. Гриніва, П. Гудзя, Б. Данилишина, С. Дорогунцова, В. Дробнохода, Л. Загвойської, О. Лазора, Л. Масловської, В. Міщенко, В. Навроцького, Б. Пунько, А. Садкова, І. Синякевича,

Д. Стеченка, В. Трегобчука, С. Харічкова, Г. Черевко, В. Шевчука, М. Яцківа та ін. Проте, незважаючи на їх широкий спектр і не принижуючи вагомості й значущості внеску вчених, слід зазначити, що теоретичні та практичні аспекти державного регулювання природокористування на регіональному рівні досліджені недостатньо.

Внаслідок більш жорстких екологічних вимог, які склалися в суспільстві останнім часом з прийняттям на державному рівні відповідних нормативно-правових документів, українські підприємства змушені відшукувати нові шляхи природокористування, які б не суперечили стратегії стійкого розвитку соціоекологічних систем. Органи державної влади в Україні опинилися перед необхідністю термінового покращання екологічної ситуації. У той же час недосконалість ринкових відносин негативно впливає на всю систему природокористування (природоохоронну і природоресурсну її частини), а механізми державного регулювання природокористування на регіональному рівні залишаються недостатньо опрацьованими.

Зазначене вище зумовлює актуальність теми дослідження та визначення пріоритетів у діяльності органів державного управління і органів місцевого самоврядування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові результати, теоретичні положення й висновки дослідження отримані в межах науково-дослідної роботи „Удосконалення механізмів державного впливу на розвиток економіки аграрної сфери і формування продовольчого ринку регіону” (номер державної реєстрації 0105U002741), яка виконується кафедрою економічної політики Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Мета і задачі дослідження. *Мета* дослідження полягає у науково-теоретичному обґрунтуванні удосконалення механізмів державного регулювання природокористування на регіональному рівні. Для її досягнення були визначені такі *завдання*:

- проаналізувати вітчизняні та зарубіжні наукові джерела щодо удосконалення механізмів державного регулювання природокористування на регіональному рівні відповідно до суспільних потреб;
- конкретизувати зміст поняття “державне регулювання природокористування”;
- теоретично обґрунтувати та уточнити основні принципи раціонального і збалансованого природокористування в регіоні;
- з'ясувати відповідність чинної нормативно-правової бази державного регулювання природокористування в Україні міжнародним нормам і стандартам;
- виокремити в системі державного регулювання природокористування регіональний екологічний моніторинг;

– визначити шляхи підвищення результативності державного регулювання природокористування, основні засоби та напрями вдосконалення механізмів державного управління розвитком галузі.

Об'єктом дослідження є процес природокористування на регіональному рівні.

Предмет дослідження – механізми державного регулювання природокористування в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної у дисертації мети використовувався комплекс взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, спрямованих на отримання об'єктивних та достовірних результатів. В основу дослідження покладено системний підхід, який дозволив розглянути керовану й керуючу підсистеми регулювання природокористування як цілісний комплекс із взаємопов'язаними і взаємозалежними елементами.

Для аналізу документальних та наукових джерел, вивчення стану розробки питань дослідження у вітчизняній та зарубіжній літературі, еволюції політики держави щодо природокористування застосовувалися історичний і логічний методи. Дослідження динаміки становлення та розвитку системи державного регулювання природокористування в Україні, її тенденцій і закономірностей з метою обґрунтування відповідних управлінських рішень проведено за допомогою статистичних методів. Методи наукової абстракції, експертних оцінок та описового моделювання й узагальнення застосовувалися для формулювання висновків, рекомендацій і пропозицій щодо обґрунтування шляхів оптимізації системи державного регулювання природокористування та визначення державної екологічної політики України.

Інформаційною основою дослідження слугували законодавчі та нормативні акти вищих державних органів влади, наукові джерела, зокрема монографії, статті зарубіжних і вітчизняних учених у періодичних виданнях, результати досліджень вітчизняних та зарубіжних центрів, офіційні публікації міжнародних природоохоронних організацій, комісій та органів ООН.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації запропоновано засоби моніторингу та шляхи вдосконалення механізмів державного регулювання природокористування на регіональному рівні. Зокрема, новизна одержаних результатів конкретизується у таких положеннях:

уперше:

– запропоновано використання ресурсної та екологічної ренти як теоретичної основи державного регулювання природокористування;

удосконалено:

– підходи до організації територіальної системи комплексного екологічного моніторингу навколишнього природного середовища на загальній екосистемній основі;

– організаційний механізм регулювання природокористування в Україні шляхом запровадження обов’язкового державного екологічного страхування;

дістали подальший розвиток:

– тлумачення категорії „державне регулювання природокористування” як форми впливу органів державної влади з метою дотримання стандартів екологічної безпеки;

– система комплексного природокористування в регіоні шляхом розробки та впровадження відповідних регіональних концепцій.

Практичне значення одержаних результатів. Підсумковим результатом дослідження є розробка концептуальних засад та організаційного механізму державного регулювання природокористування на регіональному рівні. Положення та висновки дослідження можуть стати основою подальшого поглибленого наукового вивчення теорії державного регулювання природокористування, а також опрацювання рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правових актів з еколого-економічних питань.

Запропоновані в дисертації рекомендації використані державним підприємством „Іванківський лісгосп” при впровадженні екологічного проекту „Рациональне використання деревини у виробничому процесі та сприяння поліпшенню відтворення лісів на території підприємства” (акт про впровадження № 112 від 17.01.2006 р.); при підготовці Програми стабілізації екологічного стану та раціонального природокористування Київської області на період до 2010 р. (довідка про впровадження № 135 від 26.01.2006 р.).

Теоретичні розробки дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Національної академії державного управління при Президентові України при викладанні модулів “Державне регулювання макроекономічних процесів та інституціональна економіка”, “Формування приватного сектора і державна політика України”, „Державне управління інвестиційним процесом у перехідній економіці України” (довідка про впровадження № 300 від 28.02.2006 р.)

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднено на VI міжнародному науковому конгресі “Державне управління та місцеве самоврядування” (м. Харків, 2006 р.), міжнародних науково-практичних конференціях “Наука та інновації – 2005” (м. Дніпропетровськ, 2005 р.) та “Сучасний стан та проблеми розвитку підприємництва в регіоні” (м. Жовті Води, 2005 р.), а також на науково-практичній конференції “Дні науки” (м. Запоріжжя, 2005 р.).

Публікації. Основний зміст роботи відображено у 10 наукових працях загальним обсягом 3,2 авт. арк., у т.ч. у 6 статтях, видрукованих у наукових виданнях, що входять до переліку фахових з державного управління.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг роботи становить 189 сторінок. Дисертація

містить 14 рисунків, 2 таблиці, 5 додатків (на 7 сторінках), список використаних джерел (на 25 сторінках), що налічує 257 найменувань, у тому числі 18 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, ступінь наукової розробки теми, наведено основні методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, наведено дані про їх впровадження та оприлюднення.

У **першому розділі** – *“Теоретичні та методологічні засади державного регулювання природокористування”* – на основі системного аналізу праць вітчизняних і зарубіжних авторів висвітлюються ступінь наукової розробки теми, концептуальні підходи до регулювання природокористування. У науковій літературі питанням удосконалення механізмів державного регулювання природокористування присвячено багато досліджень. Новим концептуальним підходом у цьому напрямку слід вважати широке застосування принципів раціонального природокористування, що забезпечує ефективність реформування галузі в США, Іспанії, Великій Британії, Італії, Фінляндії, Швеції, більшості країн Центральної і Східної Європи.

Аналіз літературних джерел і практики органів управління дає підстави стверджувати, що державне регулювання природокористування на регіональному рівні в Україні ще не відповідає сучасним потребам суспільства і вимагає подальшого наукового опрацювання. Встановлено невідповідність його досягнутого рівня вимогам раціонального природокористування, потребам розбудови держави, реалізації конституційних прав громадян на адекватне навколишнє природне середовище.

Науково-теоретичне обґрунтування базових принципів оптимізації державного регулювання природокористування на регіональному рівні в Україні з урахуванням історико-національних традицій і основних напрямів світового розвитку – багатогранне і складне завдання. Його розв'язання передбачає розробку спеціальної програми дослідження з використанням системного підходу, що сприяє послідовному вирішенню низки специфічних завдань, визначенню конкретного предмета й об'єкта дослідження, а також його етапності. Все це забезпечило можливість отримання достатньо повної і достовірної інформації щодо кожного з визначених завдань.

Дисертаційне дослідження складається з п'яти основних етапів. Така багаторівнева структуризація його завдань забезпечила отримання на кожному з попередніх етапів, важливих

результатів, які ставали основою не тільки наступних етапів, а й узагальнення і наукового обґрунтування досягнення загальної мети дослідження.

Визначено хронологічну послідовність наукових досліджень питань державного регулювання природокористування, охарактеризовано сучасні наукові погляди стосовно змісту державного управління, соціально-економічної значущості раціонального природокористування та удосконалення механізмів державного регулювання розвитку галузі.

Застосування історичного методу сприяло запобіганню відриву теорії від практики, оскільки цей метод дослідження передбачав вивчення об'єктивних фактів та закономірностей розвитку системи державного регулювання природокористування в різні періоди історичного розвитку суспільства. Державне регулювання природокористування на регіональному рівні вивчалось на основі звітів про стан справ у сфері природокористування та нормативно-правової бази галузі, аналізу структури органів державної виконавчої влади, Київської обласної державної адміністрації.

У розділі детально розглянуто питання державного регулювання природокористування на регіональному рівні, викладені у зарубіжній літературі, узагальнено закордонний досвід правотворчості в регулюванні діяльності національних служб природокористування, можливості його адаптації до умов України.

Виконання завдання дослідження щодо обґрунтування понять, які складають категорійно-понятійний апарат державного регулювання природокористування на регіональному рівні, здійснювалося з використанням одного з розділів семасиології – металогіки, що вивчає відношення виразів логічної мови до об'єктів і змісту, який вони виражають. Обґрунтовано необхідність впровадження в систему державного регулювання природокористування рентного підходу, екологічного страхування. Досліджено особливості центрального та регіонального екологічного моніторингу в державному регулюванні природокористування, удосконалено алгоритм екологічного моніторингу на регіональному рівні й обґрунтовано значущість системи екологічного моніторингу в державному регулюванні природокористування в Україні.

З огляду на складність предмета і об'єкта дослідження як соціально-економічної системи, методологічною основою наукової роботи були системний підхід та системний аналіз, що дозволило з'ясувати сутність, стан і тенденції розвитку державного регулювання природокористування на регіональному рівні в Україні та обґрунтувати базові принципи його оптимізації.

Особлива увага приділяється створенню системи рентного оподаткування і наповнення бюджетів за рахунок реального надприбутку від реалізації природних ресурсів; перерозподілу переваг і витрат між суб'єктами відносин природокористування. Максимальне стягнення державою ресурсної ренти дасть змогу не тільки покрити бюджетний дефіцит, але й вирішити проблему фінансування соціальних і екологічних потреб. Безоплатне землекористування як економічний

феномен є наслідком крайньої деформації системи економічних відносин і властивих їм форм в економіці, яка базується на державній формі власності на засоби виробництва і землю і регулюється шляхом централізованого планування виробництва і розподілу продуктів і ресурсів, з фрагментарним характером товарно-грошових відносин.

На основі системного та структурно-логічного аналізу понять “державне регулювання” і “природокористування” пропонується визначати “державне регулювання природокористування” як діяльність органів державної влади щодо опрацювання й реалізації управлінських рішень в напрямку регулювання, організації і координації впливу різних суб’єктів на сферу природокористування з метою реалізації еколого-економічної функції держави і неухильного дотримання стандартів екологічної безпеки.

Джерельний аналіз за темою дослідження показав, що питання державного регулювання природокористування на регіональному рівні в Україні вивчались недостатньо. Поза увагою дослідників залишилися важливі наукові напрями, що потребують наукового дослідження, зокрема:

- удосконалення нормативно-правової бази, що регламентує діяльність галузі;
- гармонізація національного законодавства України у галузі природокористування та охорони навколишнього природного середовища з правовими стандартами Ради Європи та ЄС;
- розробка методів і вдосконалення практики організації діяльності регіональних органів виконавчої влади щодо реалізації раціонального характеру природокористування.

У **другому розділі** – *“Аналіз основних механізмів державного регулювання природокористування у регіоні”* – проведено комплексну оцінку природокористування у Київській області. Обґрунтовано застосування теорії ресурсної та екологічної ренти як базової в економічному механізмі природокористування. Адміністративна складова державного регулювання природокористування на регіональному рівні в Україні реалізується, в основному, шляхом ліцензування, нормування діяльності підприємств-природокористувачів, державного нагляду та контролю за дотриманням усіх нормативних вимог і умов стандартизації природокористування, а також за допомогою прямих адміністративних методів.

Проведений статистичний аналіз свідчить про стійку тенденцію скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об’єкти у Київській області та в Україні у розрахунку на одну особу (рис. 1).

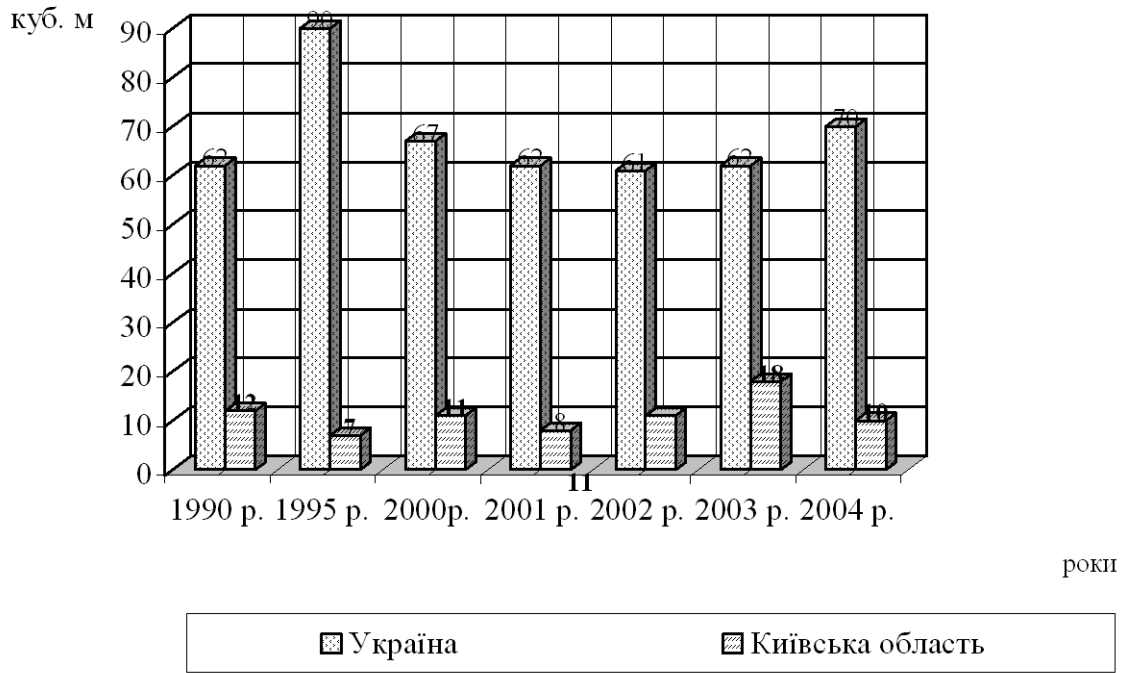

Рис 1. Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у Київській області та в Україні у розрахунку на одну особу, куб. м

У структурі витрат на основні природоохоронні заходи частка на охорону атмосферного повітря складає близько 15%. Витрати підприємств, організацій, установ на капітальний ремонт основних засобів природоохоронного призначення у Київській області в цілому становлять 5155,6 тис. грн. на рік (рис. 2).

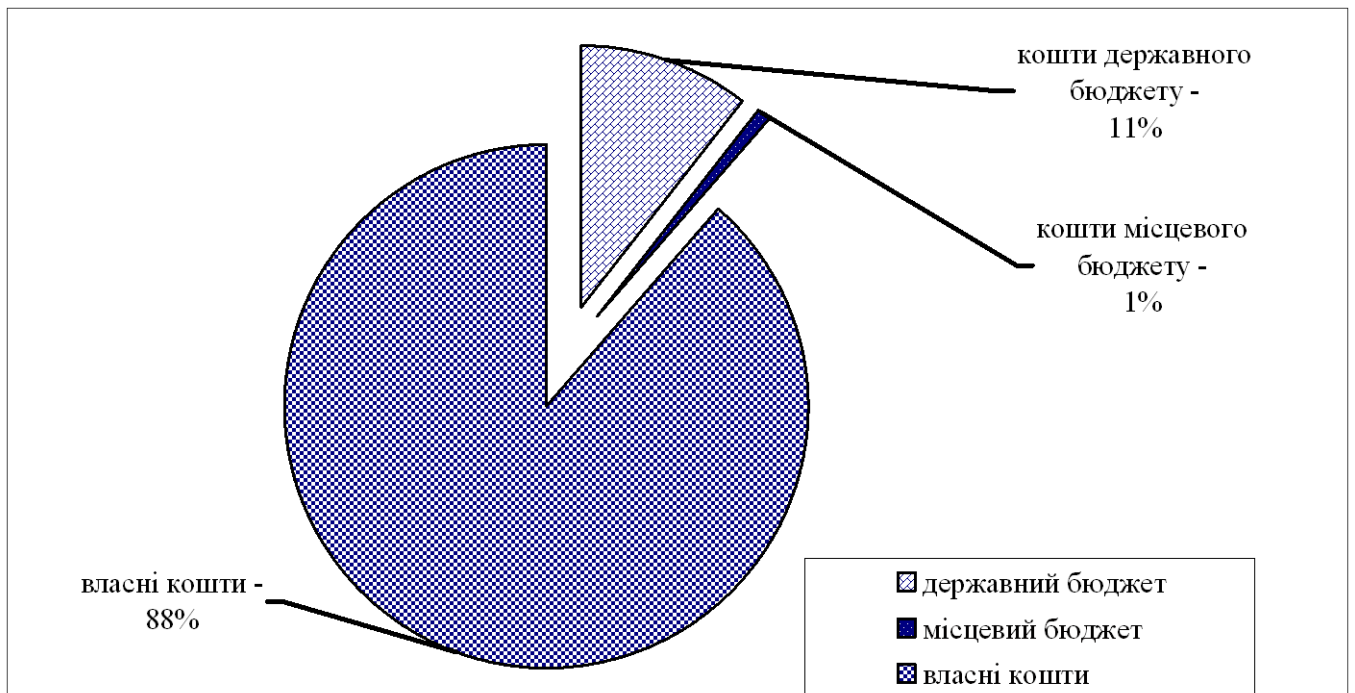

Рис. 2. Структура витрат підприємств, організацій, установ на капітальний ремонт основних засобів природоохоронного призначення в Київській області у 2004 p., %

Одним з важливих чинників скорочення забрудненості навколишнього середовища, збереження природних ресурсів та запобігання екологічним кризам є інвестиції на охорону навколишнього середовища. У 2004 р. на ці цілі спрямовано 18549 тис. грн. капітальних інвестицій (лише 0,5 % від усіх освоєних обсягів). Переважну частку (92,0%) становили інвестиції в основний капітал (капітальне будівництво природоохоронних об'єктів та придбання машин і устаткування).

В роботі доведено, що основою стратегії використання природно-ресурсного потенціалу Київської області має бути не стільки освоєння нових джерел, скільки поглиблення переробки природних ресурсів. Обґрунтовується необхідність удосконалення законодавчої бази природокористування для забезпечення еволюційного переходу до нових форм і методів здійснення державної політики у цій сфері, входження України до європейського та світового екологічного простору. Виявлені суперечності в нормативно-правових актах, що регламентують природокористування в Україні, свідчать про те, що законодавча та нормативна бази ще не повною мірою регламентують відносини суб'єктів господарювання у сфері забезпечення раціонального природокористування. Аналіз сучасних тенденцій розвитку галузі дозволяє запропонувати альтернативну стратегію використання природно-ресурсного потенціалу на найближчу перспективу, ключова ідея якої полягає у необхідності переходу від “фронтального” освоєння природних ресурсів до підвищення ефективності їх експлуатації. Така стратегія передбачає створення у регіоні базових сировинних підприємств з відповідними економічними та екологічними перевагами, які б запобігали зростанню видобутку цінних невідновлювальних природних ресурсів, незворотним змінам у природному середовищі. Ця стратегія дозволить перейти переважно на замкнуті маловідходні технології, започаткувати реконструкцію базових сировинних підприємств з метою значного скорочення шкідливих викидів. Актуальність цього питання впливає з надзвичайно високої ресурсоємності (сировина, енергія, вода та ін.) і екологічної небезпеки сировинних підприємств, їх технічної відсталості і граничного спрацювання устаткування.

У **третьому розділі** – *“Шляхи підвищення результативності державного регулювання природокористування на регіональному рівні”* – обґрунтовуються принципи, напрями вдосконалення механізмів державного регулювання природокористування на регіональному рівні в Україні, зокрема, системи екологічного страхування та запровадження регіонального екологічного моніторингу.

Екологічне страхування як один з важливих елементів державного регулювання природокористування може стати дієвим чинником впливу на стан боротьби із забрудненням виробничо-господарськими комплексами навколишнього природного середовища. В Україні воно ще не внесено до переліку обов'язкових видів страхування, хоча змінами, внесеними до Закону

України „Про страхування” (ст. 6 п.31), передбачається, що страхування цивільної відповідальності інвестора, у т.ч. за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, здійснюється за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачене такою угодою. Незважаючи на значну, на перший погляд, кількість законодавчих актів, які б мали створювати передумови для становлення і поширення цього виду страхування, воно в Україні поки що не отримало необхідного розвитку.

Жоден з чинних нормативно-правових актів не забезпечує правове регулювання екологічного страхування в обсязі, достатньому для його практичного впровадження, а тому потребує впорядкування і прийняття спеціального закону „Про екологічне страхування”. Доцільним також є розробка проектів законів „Про плату за негативний вплив на навколишнє природне середовище”, „Про екологічний фонд” та ін.

Обґрунтовано доцільність впровадження системи обов'язкового державного екологічного страхування як засобу державного регулювання природокористування як на національному, так і на регіональному рівнях. Сформульовані пропозиції щодо вдосконалення системи екологічного страхування на законодавчому рівні. При цьому підприємства, що матимуть договори екологічного страхування, зможуть отримати значні конкурентні переваги як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках товарів і послуг.

Система регіонального екологічного моніторингу навколишнього природного середовища як один із засобів підвищення ефективності державного регулювання природокористування на регіональному рівні розглядається у зв'язку із спостереженням стану використання природоресурсного потенціалу і навколишнього середовища не окремо за кожним середовищем і об'єктом користування, а на екосистемній загальній основі. Подібні системи можуть розроблятися на різних рівнях (окремо взятого підприємства, сукупності промислових об'єктів, населеного пункту, району, міста, області, регіону чи держави). Необхідним кроком є створення територіальної системи комплексного екологічного моніторингу навколишнього природного середовища, для реалізації якого доцільно розробити відповідні програму і положення.

Регіональний екологічний моніторинг природокористування має свої особливості, оскільки фокусує усі загальні для природокористування в Україні проблеми. Завдання екологічного моніторингу полягає не лише у спостереженні за природоохоронними складовими природокористування, а й у встановленні зв'язку з моніторингом економічних наслідків управління об'єктами природокористування, що певним чином має співвідноситися зі стратегією соціально-економічних програм розвитку держави. Для досягнення завдань моніторингу необхідною є єдина координація дій його виконавців на рівні незалежних експертів та залучених галузевих наукових організацій.

У роботі запропоновано алгоритм моніторингу, який складається з таких основних компонентів: 1) визначення регіонального об'єкта спостереження; 2) обстеження визначеного

об'єкта спостереження, збір та обробка інформації; 3) формування інформаційної моделі регіонального об'єкта спостереження; 4) оцінка стану об'єкта спостереження та ідентифікація його інформаційної моделі; 5) прогнозування зміни стану об'єкта спостереження; 6) надання інформації у зручній для користування формі і доведення її до користувача через регіональні засоби масової інформації.

Таким чином, на основі дослідження удосконалено алгоритм екологічного моніторингу на регіональному рівні і обґрунтовано його значущість для державного регулювання природокористування в Україні.

Формування еколого-економічного механізму національного розвитку передбачає його регіоналізацію, що означає перехід до такої моделі соціально-економічного розвитку, яка враховує економічну і екологічну специфіку території, забезпечує баланс між темпами зростання і темпами відновлення якості навколишнього природного середовища. Метою комплексного природокористування в регіоні у перспективі залишається створення організаційно-правових передумов для практичної реалізації права громадян на сприятливе навколишнє середовище і перехід до стійкого екологічно безпечного розвитку регіонів на засадах раціонального, збалансованого природокористування.

ВИСНОВКИ

У дисертації узагальнено та вирішено актуальне наукове завдання опрацювання теоретико-методологічних засад удосконалення державного регулювання природокористування на регіональному рівні в Україні. Отримані результати дають підстави зробити такі висновки:

1. Державне регулювання природокористування на регіональному рівні в Україні ще не повною мірою відповідає суспільним потребам, сучасним світовим стандартам. Виходячи з цього, конкретизовано категорійно-понятійний апарат державного регулювання природокористування шляхом введення у науковий обіг поняття „державне регулювання природокористування”, що означає реалізацію еколого-економічної функції держави із дотриманням стандартів екологічної безпеки.

2. У рамках закону збалансованого природокористування одним з найважливіших економічних механізмів його регулювання виступає ресурсна і асиміляційна (екологічна рента). Фінансово-економічним підґрунтям витрат на цілі регулювання природокористування слугують відрахування суб'єктів господарської діяльності на відтворення ресурсів і асиміляційного потенціалу.

3. Чинні в Україні законодавча та нормативна бази недостатньою мірою регламентують відносини у сфері державного регулювання природокористування, що обумовлює доцільність

впровадження системи обов'язкового державного екологічного страхування як засобу цілеспрямованого впливу держави на розвиток галузі як на національному, так і на регіональному рівнях.

4. Сутність регіонального екологічного моніторингу, який розглядається крізь призму регіональної моделі сталого розвитку, полягає у його спрямованості не лише на відстеження ресурсних складових природокористування, але й на економічні наслідки управління об'єктами природокористування. На основі цього досягається єдність моніторингу управління і прогнозування регіонального розвитку.

5. Удосконалення територіальної системи комплексного екологічного моніторингу є можливим на шляху розробки і реалізації відповідної програми відновлення навколишнього природного середовища та різних компонентів біосфери.

6. Стійкість системи державного регулювання природоресурсної та природоохоронної частин природокористування на регіональному рівні забезпечується безперервністю екологічного супроводження будь-якої діяльності суб'єктів природокористування.

7. Концептуальні, нормативно-правові, комплексно-територіальні основи державного регулювання природокористування на регіональному рівні повинні враховувати фактор співвідносності соціально-економічних програм раціонального природокористування регіону та природних умов розвитку національної економіки.

8. Для забезпечення організаційно-правових передумов практичної реалізації прав громадян на сприятливе навколишнє середовище і сталу екологічну безпеку в Україні необхідно запровадити обов'язкове державне екологічне страхування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Линник С.О. Реформування системи фінансування екологічної діяльності та розвиток фінансових механізмів // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія: Державне управління. – Донецьк, ДонДУУ, 2004. – Т. V, вип. 42. – С. 170-177.

2. Линник С. Нові підходи до формування державної екологічної політики // Теорія та практика державного управління. – Вип. 3(12). – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2005. – С. 80-87.

3. Линник С. Рекреація в структурі регіональної економіки // Економіка та держава: Міжнародний науково-практичний журнал. – 2005. – № 12. – С. 46-49.

4. Линник С. Нові підходи в управлінні еколого-економічними процесами // Вісник НАДУ. – 2005. – № 4. – С. 203-209.

5. Линник С. Заходи підвищення ефективності функціонування системи управління природокористуванням // Збірник наукових праць НАДУ. – 2005. – Вип. 2. – С. 235-244.
6. Линник С. Регіональний екологічний моніторинг як інструмент підвищення ефективності державного регулювання природокористування на регіональному рівні // Вісник НАДУ. – 2006. – № 1. – С. 220-225.
7. Линник С.О. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення механізмів державного регулювання природокористування // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – Запоріжжя: Гуманітарний університет “ЗІДМУ”, 2005. – №2. – С. 116-121.
8. Линник С.О. Державне управління екологічним розвитком і природоохоронною діяльністю // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції „Сучасний стан та проблеми розвитку підприємництва в регіоні”. – Том 6. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – С. 22-23.
9. Линник С. Розвиток екологічного менеджменту й аудиту // Дні науки: Зб. тез доп.: В 3 т. / Гуманітар. ун-т “ЗІДМУ”, Запоріжжя, 27-28 жовт. 2005; Ред. кол.: В.М.Огаренко та ін. – Запоріжжя: Гуманітарний університет “ЗІДМУ”, 2005. – Т. 2. – С. 120-121.
10. Линник С.О. Державне управління в галузі охорони навколишнього природного середовища // “Наука та інновації – 2005”: Матеріали Міжн. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – Том 12. Економічні науки. – С. 39.

АНОТАЦІЯ

Линник С.О. Державне регулювання природокористування на регіональному рівні. –
Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. –Харків, 2006.

У дисертації вирішено актуальне наукове завдання, що полягає у розробці теоретико-методологічних засад удосконалення державного регулювання природокористування на регіональному рівні в Україні. Здійснено системний аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел щодо державного регулювання природокористування, сучасного стану нормативно-правового забезпечення механізмів державного регулювання природокористування.

Запропоновано застосування теорії ресурсної та екологічної ренти як базової в економічному механізмі природокористування.

Удосконалено територіальну систему комплексного екологічного моніторингу навколишнього природного середовища на загальній екосистемній основі, а також механізм регулювання природокористування в Україні шляхом запровадження обов'язкового державного екологічного страхування, створення правових та економічних передумов його підтримки.

Розширено категорійно-понятійний апарат державного регулювання природокористування введенням у науковий обіг поняття „державне регулювання природокористування”, яке означає реалізацію еколого-економічної функції держави з неухильним дотриманням стандартів екологічної безпеки. В роботі обґрунтовано систему забезпечення комплексного природокористування в регіоні, створення організаційно-правових передумов практичної реалізації прав громадян на сприятливе навколишнє середовище і перехід до сталого екологічно безпечного розвитку.

Ключові слова: державне регулювання природокористування, механізми державного управління, природокористування, раціональне природокористування, екологічна рента, екологічне страхування, екологічний моніторинг.

АННОТАЦІЯ

Линник С.А. Государственное регулирование природопользования на региональном уровне. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата наук по государственному управлению по специальности 25.00.02 – механизмы государственного управления. – Харьковский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины. – Харьков, 2006.

В диссертации решена актуальная научная задача, заключающаяся в разработке теоретико-методологических основ усовершенствования государственного регулирования природопользования на региональном уровне в Украине. Осуществлен системный анализ отечественных и зарубежных научных источников относительно государственного регулирования природопользования, современного состояния нормативно-правового обеспечения механизмов государственного регулирования природопользования.

На основе изучения статистических материалов выявлены существенные недостатки в системе природопользования в Киевской области. Установлено, что основой стратегии использования природно-ресурсного потенциала должно быть не столько использование новых источников природных ресурсов, сколько повышение уровня их переработки. Происходящие в окружающей

природной среде изменения определяются суммарным влиянием субъектов хозяйствования, взаимодействующих между собой и изменяющих состояние природных компонент, что обуславливает необходимость комплексной оценки этих явлений. Системный подход к оценке состояния территорий состоит в систематизации определенного количества показателей, характеризующих трехсоставляющие экосистемы – природу, социум и экономику. Постоянное увеличение нагрузки на природную среду, развитие общественного производства и рост материальных потребностей обуславливают необходимость разработки и соблюдения особых правил пользования ресурсами, их рационального использования и экологически направленной защиты.

Доказано, что законодательная и нормативно-правовая базы еще не в полной мере регламентируют отношения в сфере обеспечения рационального природопользования в Украине. В частности, дальнейшего совершенствования требует нормативно-правовая база природопользования на региональном уровне, разработка и введение Закона Украины “Об экологическом страховании”, Экологического кодекса Украины как комплексного нормативно-правового акта, который бы регламентировал систему правового регулирования хозяйственных отношений в сфере рационального природопользования.

Предложено применение теории ресурсной и экологической ренты как базовой в экономическом механизме природопользования. Усовершенствованы территориальная система комплексного экологического мониторинга окружающей естественной среды на общей экосистемной основе, а также механизм регулирования природопользования в Украине путем введения обязательного государственного экологического страхования, создания правовых и экономических предпосылок его поддержки. Концептуальные нормативно-правовые и комплексно-территориальные основы государственного регулирования природопользования на региональном уровне должны учитывать фактор привязки социально-экономических программ регулирования развития отрасли к природным условиям развития региона и национальной экономики.

В диссертации обоснована целесообразность внедрения системы обязательного государственного регулирования природопользования как на национальном, так и на региональном уровнях, сформулированы предложения по совершенствованию системы экологического страхования. При этом предприятия, имеющие в наличии подписанные договора об экологическом страховании, смогут получить значительные конкурентные преимущества как на отечественном, так и на международных рынках товаров и услуг.

Расширен категориально-понятийный аппарат государственного регулирования природопользования введением в научное обращение понятия „государственное регулирование природопользования”, означающее реализацию эколого-экономической функции государства при неуклонном соблюдении стандартов экологической безопасности. Обоснована система

обеспечения комплексного природопользования в регионе, создания организационно-правовых предпосылок практической реализации прав граждан на благоприятную окружающую среду и переход к устойчивому экологически безопасному развитию.

Ключевые слова: государственное регулирование природопользования, механизмы государственного управления, природопользование, рациональное природопользование, экологическая рента, экологическое страхование, экологический мониторинг.

ANNOTATION

Lynnyk S.O. Public administration of nature management at regional level. – Manuscript.

The Thesis for getting a scientific degree of the Candidate of Science in Public Administration on speciality 25.00.02 – mechanisms of public administration. – Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration to the Office of the President of Ukraine. – Kharkiv, 2006.

At dissertation generalized and the actual scientific task is decided, that consists in development of theoretic-methodological principles of improvement of the state adjusting of nature management at regional level in Ukraine. The systems analysis of domestic and foreign scientific sources is carried out in relation to the state adjusting of nature management, analysis of the modern state of the normatively-legal providing of mechanisms of the state adjusting of nature management.

Application of theory is offered resource and ecological rent as base in the economic mechanism of nature management.

The mechanism of creation of the territorial system of the complex ecological monitoring of natural environment is improved on general basis; mechanism of adjusting of nature management in Ukraine by introduction of obligatory state ecological insurance through creation legal and economic mechanisms of his support and stimulation.

Purchased subsequent development of definitions of concept vehicle of the state adjusting of nature management to introductions to the scientific appeal of concept „state adjusting of nature management”, that foresees realization of ecological function of the state with the steady observance of standards of ecological safety. Subsequent development was also purchased by the system of complex nature management in a region in direction of creation of pre-conditions for practical realization of right for citizens on a favourable environment and transition to steady ecologically safe development.

Key words: state administration, state administration's mechanisms, nature management, rational nature management, ecological rent, ecological insurance, ecological monitoring.

Відповідальний за випуск *Мостовий Григорій Іванович*

Підписано до друку 19.05.06 р. Формат 60 x 90 ¹/₁₆.. Папір офсетний.

Друк різнограф. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 195.

Науково-видавнича фірма “Екограф”

61018, м. Харків, вул. О. Дерев’янка, 7, к. 86. Тел. (057) 7-195-118